

Коли в Острозі при академії, заснованій князем Василем-Костянтином Острозьким у другій половині XVI ст. під керівництвом друкаря Івана Федорова (Федоровича) (рік народ. невід.—5.12.1583) було надруковано першу повну книгу Святого Письма слов'янською мовою, то це була "Острозька Біблія" (не беручи до уваги видання білоруса Ф. Скорини, перекладене простонародною мовою). Повна назва цієї книги: "Библія сирѣч книги вѣтхаго и новаго завѣта по языку словенску..." Задум видати таку книгу виник у князя Острозького близько 1575 р. і був викликаний боротьбою представників українського православ'я проти окатоличення народу та реформаційних течій. Аби здійснити цей задум, потребувалась наполеглива кількарічна праця багатьох діячів академії (деякі дослідники називають до 72 осіб) під керівництвом ректора Герасима Смотрицького.

Які ж списки лягли в основу цього видання? У сучасному енциклопедичному виданні "Острозька академія XVI-XVII ст.", створеному викладачами Національного університету "Острозька академія" (на той час Острозької Академії) у 1997 р., у відповідній статті зазначено: "За основу було взято список "Біблії", що був зроблений за наказом новгородського архієпископа Геннадія у 1489-1499 й одержаний писарем ВКЛ Михайлом Гарабурдою від московського царя Івана IV. Окрім того, острозькі видавці використали латинську Вульгату, так звану Празьку "Білію" 1488, переклад "Біблії" Франциска Скорини, деякі південнослов'янські переклади (сербські, болгарські). Острозькі редактори зробили переклади з грецької мови окремих книг "Біблії" й звірили книги з грецькими та латинськими текстами. Вперше у слов'янській "Біблії" текст було поділено на розділи за Вульгатою.¹ Переклад було виконено церковнослов'янською літературною мовою, яка була на той час унормована.

Цікавим є той факт, що існують примірники "Острозької Біблії" з різними даними датування на останній сторінці: одні — 12 липня 1580 р., інші — 12 серпня 1581 р. Проте доведено, що видання було одне — 1581 р. Очевидно, спершу планувалося завершити друкування Біблії 1580 р., а коли робота затягнулася і це стало неможливим, то почали друкувати з новою датою.

Окрім власне біблійних текстів видання містить два вірші та дві прозаїчні передмови, авторство яких належить Герасиму Смотрицькому, а також два варіанти післямови Івана Федорова. Перший вірш — на герб В.-К. К. кн. Острозького надрукований на звороті титульного аркуша і має вигляд подвійного хреста. Далі розміщено передмову від імені самого князя Острозького та передмову, звернену до православних читачів, після якої надруковано другий вірш. Усі ці твори мають полемічний характер і чітку політичну спрямованість проти засилля католицтва на Україні, адже це була найгостріша проблема того часу.

Дотепер збереглося близько 300 примірників "Острозької Біблії", що свідчить про досить великий, як для того часу, наклад її видання.

Книга швидко поширилась по всій слов'янщині, була надзвичайно затребуваною і популярною, сприяла підвищенню самосвідомості та збереженню національної культури.

"Острозька Біблія" стала головною працею і друкарської майстерності Івана Федорова. У зазначеному вище енциклопедичному виданні описано поліграфічну якість її: "Книга видана форматом in folio, складається з п'яти частин, з окремою пагінацією, містить 628 аркушів, текст розміщений у два стовпці, шрифт чіткий і легкий для читання (т. зв. "острозький" шрифт). Художнє оформлення книги репрезентоване гербом В.-К. К. кн. Острозького, витонченою архітектонічною рамкою (вона стала класичним зразком у поліграфії) на титульному аркуші, кіноварною в'яззю, що прикрашає назви всіх розділів, а також заставками, кінцівками і багатьма (1339) дереворитними ініціалами і виливними, суто декоративними прикрасами (листочками, зірочками, хрестиками, маскаронами тощо).² Варто зазначити, що подекуди в декоративних комплексах "Острозької Біблії" простежуються елементи українського орнаменту, хоча самих прикрас у книзі небагато.

"Острозька Біблія" була високо оцінена сучасниками і дослідниками її у наступні століття. Незважаючи на окремі недоліки тексту, видання загалом високоякісне і поліграфічно, і за змістом. Книга з'явилася саме тоді, коли у ній була найбільша потреба. Підготовка та друк книги вимагала тривалого часу і праці багатьох науковців. Для цього потрібні були ще й великі кошти, які на Україні того часу міг надати (і навіть зініціювати видання) лише такий щедрий магнат-патріот, як князь В.-К. Острозький. П. Саух у своїй монографії "Князь Василь-Костянтин Острозький" пише: "Для багатьох поколінь "Острозька Біблія" є зразком досконалості, а для князя Василя-Костянтина — рукотворним пам'ятни-

Д
І
Я
Л
О
С
Я

ком, чиє ім'я пройшло через віки і залишиться назавжди в серцях нащадків як ревного захисника православ'я та проповідника української культури".³ А Митрополит Іларіон (Іван Огієнко), підкреслюючи непересічне значення "Острозької Біблії", наголошував: "Нову книжку з захопленням повітав увесь слов'янський світ, і вона швидко поширилась не тільки серед українського народу, але далеко й поза ним. На довгі часи, на 170 літ Острозька Біблія на всім слов'янським світі стала найбільше шанованою книжкою, скрізь користувалася великою повагою, і ніде не мала конкурента".⁴

1. Острозька академія XVI-XVII ст.: Енциклопедичне видання. — Острог, 1997, — С. 22. 2. Там само. 3. Саух П. Князь Василь-Костянтин Острозький. — Рівне, 2002. — С. 127. 4. Митрополит Іларіон. Князь Костянтин Острозький і його культурна праця: Історична монографія. — К. 1992. — С.143, 144.